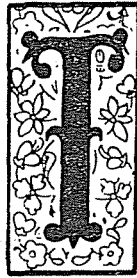

Hukuk

İslâm'da Fertlerin Hukuku «X»

Yazan :
Abdülkadir Üdeh
Terceme :
Mahmud Özakkaş

(İst. Yük. İslâm Ens. Mezunu)

akriben 14 asır önce İslâm geldiği günden itibaren, o zamana kadar beşeri kanunların bilmediği ŞAHSİN HUKUKU'nu topluma vazetti. Bu hukukun gayesi; fertlerin seviyesini yükseltmek, toplumun hayrına olarak ortak çalışmalarını kuvvetlendirmek, onları mesud kılmak, ferdin insanlık şerefini korumak, meziyetlerini geliştirmek ve akli ve cismâni kuvvetlerini toplum menfaatine kullanmakta onlara yardım etmektir.

İslâmın kabul ettiği hakların en mühimi, fertlerin eşitliği ve hürriyeti esasdır.

EŞİTLİK

İslâm dini, bütün insanlar arasına eşitliği yerleştirmiş ve Allah Teâlânın şu Âyet-i Kerimesiyle farz kılmıştır.

«Ey İnsanlar! sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Hem de sizi soylara ve kabilelere ayırdık ki, bir birinizi tanıyasınız (diye.) Biliniz ki, Allah katında en iyiniz, takvası en ziyâde olanınızdır.» (Hucurât: 13. âyet).

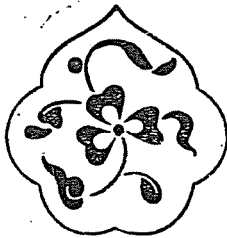
Bu mevzuda Rasûlullahın da Hadisleri vardır:

«İnsanlar bir tarağın dişleri gibi birbirine eşittir. Hiçbir Arabin hiç bir aceme üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.»

«Muhakkak Allah, İslâm ile, câhiliyet kibrini ve onların babalarıyla övünmelerini yok etti. Çünkü insanlar Âdemden, Âdem de topraktandır. Ve insanların Allah indinde en faziletlisi, takvası en ziyâde olanlardır.»

Bu naslar muvacehesinde, İslâmın eşitliği, hiç bir kayıt ve istisnalara bağlı kalmaksızın mutlak mânâsıyla farz kıldığı ve yine eşitliğe uymayı bütün insanlığa daha doğrusu bütün âleme vazife kıldığı mülahaza edilmiştir. Bir fert üzerine diğer bir fert, bir topluluk üzerine diğer bir topluluk, bir ırk üzerine diğer bir ırk, bir renk üzerine diğer bir renk, bir köle üzerine efendi ve idâre edilen üzerine idâre eden için hiçbir üstünlük olmadığı beyan olunmuştur.

«x» Büyük İslâm âlimi şehid Abdülkadir Üdeh'in «El-İslâm ve Eydâunâ es-Siyâsiyye» isimli eserinden tercüme edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in bu hükmü; insanlara, kendilerin bir asıldan, yani bir erkekle bir dişiden yaratıldıklarını, asılları bir olunca da aralarında yükseklilik değil ancak eşitlik olduğunu hatırlatmaktadır. Ve yine Hz. Peygamberin yukarıdaki hadisleri de, insanlara, hepsinin bir kişiden neş'et ettiklerini ve böylece eşit kardeşler olduklarını hatırlatmakta ve onları eşitlikte bir tarağın dişlerine benzeterek tarağın dişleri arasında fark olmadığı gibi insanlar arasında da fark olmadığını izah etmektedir.

İnsan oğulları bir erkekle bir dişinin zürriyetleri olunca, asıllarındaki bu birlik, onları haklarında, vazifelerinde ve mesuliyetlerinde de eşit olmaya götürmektedir. Bu gün, İngiliz, Fransız ve Rusların müstemelele halkına karşı üstünlük iddiasında bulunmaları gibi bir kimsenin diğer bir kimseye; yine bugün, Beyaz Amerikalının siyah Amerikalı üzerine üstün kabul edilmesi gibi beyazın siyaha; ve yine, Almanların kendilerini diğer ırklardan üstün görmeleri gibi de bir ırkın diğer bir ırk üzerine üstünlüğü asla yoktur.

İslâm önünde bütün müslümanlar; renkleri, maharetleri, zekâ ve memleketleri ne olursa olsun eşittirler. Kanunda hakları bir, vazifeleri bir, devlet önünde ve kanun karşısında eşittirler. Hukuk yönünden bir kimse diğer bir kimseden daha fazla haklara sahip olamaz. Yine bir kimsenin, işin merkezinde de olsa, başkasına yüklenilenden daha çok vazifeyle vazifelendirilmesi icap etmez.

İslâm, zimmilerin, müslümanların idâresine girmeden önce müslümanlarla eşit sayıldıkları meselelerde müslümanların idâresine girdikten sonra da müslümanlarla aralarında bir fark gözetmez. Zimmiler, müslümanlardan ancak inanca dayanan meselelerde ayrılırlar. Bu sebepten inanca bağlı her meselede aralarında eşitlik yoktur. Zira müsavatın mânâsı, müslümanların kendi inançlarına uyan şeyleri yüklenmeleri ve zimmilerin de müslümanların inançlarından ayrılan şeyleri yüklenmeleri demektir. İslâmın bu husustaki kaidesi şudur:

«Dinde zorlama yoktur» (Bakara: 256) âyet-i kerimesinde olduğu gibi ister İslâmı kabul etsinler, ister etmesinler, bizim lehimize olanlar onların (zimmilerin) de lehinedir, bizim aleyhimize olanlar onların (zimmilerin) de aleyhinedir.

İslâm, zimmileri, dini meselelerde kendi dinlerine terk edip bundan başka meselelerde de müslümanların derecesinde tutar. Bunun mânâsı şudur; İslâm topraklarında yaşayan Yahudiler ve Hristiyanlar, oyun ve hileleri sabit olmadığı müddetce kendi dinlerinin ahkâmı üzere bırakılırlar. İşte bu durum, geçmiş risâlelere ve ilâhî kitaplara imanın İslâmî asıllarındandır.

«Deyin! -Biz Allaha ve bize indirilen Kur'ana, İbrâhime, İsmail, İshak ve Yâkûb'a ve torunlarına indirilenlere, Musaya, İsaya verilenlere (kitaplara) ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilen kitaplara iman ettik. Onların hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz, ancak Allaha boyun eğen müslimleriz.» (Bakara 136).

Kur'an-ı Kerim, kendinden önce geçen Kitapları, ancak tasdik ve onlar üzerine şahidlik edici olarak gelmiştir.

«Ey Rasûlüm!, Sana da bu hak kitabı (Kur'ânı), kendinden önceki kitapları hem tasdik edici, hem de onlar üzerine şahid olarak indirdik. Allahın sana gönderdiği hükümlerle hükmet.» El-Maide/48

Zimmiler, İslâmın hilâfına kendi dinleri üzere bırakıldığında, kendi dinlerinde olmayan şeylerde İslâmın hükmü tatbik edilir. Ve zimmiler bu hususta, aralarındaki her meseleyi, İslâm şeriatına göre hükmeden müslümanlardan zerre kadar ayrılmazlar. Her iki taraf için de kendi dininin hükmü caridir. Ve kendi şeriatına zid olan şeye boyun eğmezler. Bu öyle bir müsavattır ki bundan daha ileri bir seviyede müsavat düşünülemez.

HÜRRİYET

İslâm, ferdin hürriyetini en muhteşem görünüşüyle ilân ederek gelmiştir. İslâm, aynı zamanda fikir hürriyetini, ilim hürriyetini ve mal edinme hürriyetini de ilân etmiştir.

FİKİR HÜRRİYETİ

İslâm, Fikir hürriyetini; akılları vehimlerden, hurafelerden ve bâtil örf ve âdetlerden hürriyete kavuşturarak ve insanları aklın kabul etmediği her şeyi terk etmeye dâvet ederek gelmiştir. Muhakkak ki İslâmiyet, kendi dâvasını akıl esasları üzerine kurmuştur. Kur'an-ı Kerim, Allahın mevcudiyetini isbat etmek ve İslâma, insanları bağlamak hususunda insanların tefekkürlerinin üstünlüğüne ve akıllarının uyanıklığına dayanır. Onları, semâvat ve arzın yaratılışı, kendi nefislerinin yaratılışı hususunda düşünmeye dâvet eder. Ve yine, Allahı bilmeye götüren ve hakkı bâtıldan ayırmaya yardım eden, ıttikleri ve gördükleri her şey hakkında insanları, düşünmeye dâvet eder.

Kur'an-ı Kerim, insanlardan akıl ve fikirlerini kullanmayanları, başkalarını taklid edenleri, hurafe ve evhamlara inananları ve sebeplerini düşünmeden İslâma yabancı âdet ve örfilere sarılanları ayıplar. Ve yine Kur'an-ı Kerim, böyle olanları, hayvanlar ve hatta yol bakımından hayvanlardan daha sapık olarak, tavsif eder.

Kur'an-ı Kerim'in nassları yukarıda yazdığımız hususlarda gayet açık ve sarihdir. İstersen, Allah'ın aşağıdaki Âyet-i Kerimelerde buyurduklarını oku!

«De ki: — Size sâdece bir tek nasihat edeceğim: Allah için, ikişer ikişer ve teker teker (Peygamberin meclisinden) kalkarsınız, sonra da iyi düşününüz.» Sebe/46

«Onlar, kendi aralarında düşünmediler mi ki, Allah göklerle yeri ve aralarındakileri, ancak hakkı yerleştirmek için ve muayyen bir vakit için yarattı.» Rûm/8

«Bunları ancak akılları tam olanlar iyice düşünür.» Âl-i İmran/7

«O müşriklere «— Allahın indirdiğine (Kur'an-ı Kerime) inanın ve tâbi olun.» denildiği zaman onlar: «Hayır, biz atalarımızı neyin üzerinde bulduksa ona uyarız» dediler. Ya ataları bir şey anlıyamaz ve doğruyu seçemez idiyeler de mi? (Onlara uyacaklar) Bakara/170

«Hiç yer yüzünde dolaşmadılar mı ki, bu sebeble düşüncecek kalplere, işitecek kulaklara sahip olsalar. Gerçek şudur ki, gözler (görmemek suretiyle) kör olmaz, fakat asıl sinelerin içindeki kalpler kör olur.» El-Hacc/46

«Yemin olsun ki, cin ve insanlardan bir çoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır; bu kalplerle gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır: Onlarla görmez (İbret almaz) lar. Kulakları vardır; onlarla nasihat dinlemezler. İşte bunlar, hayvanlar gibidir; doğrusu daha sapık ve şaşkındırlar. Gafil olanlar da işte bunlardır.» Âraf/179

İNANÇ HÜRRIYETİ

İslâm şeriatı, inanç hürriyetini getiren, bu hürriyeti sonuna kadar koruyan ve teminat altına alan ilk hukuk nizamıdır. Diledikleri akidelere sarılmaları yönünden İslâm nazarında insanlar sınıflara ayrılırlar. Bir kimse kendi akidesini terk etmesi veya başka bir akideye bağlanması için zorlanamaz.

İslâm şeriatı, inanç hürriyetini vaz etmekle iktifa etmedi aynı zamanda himâyesi için de iki yol takip etti:

Birincisi: İnsanları diledikleri şeye inanmalarını hususunda birbirine hürmetkâr olmalarını telkin etmesi ve kendi inancına göre hareket etme hususunda da serbest bırakmasıdır. Hareketi topluma muarız olursa, güzellikle ve hata ettiği cihet kendisine açıklanarak anlatılır. Eğer hatalı inanç sahibi, iknâ olarak hatasından dönerse bir zorlama yapılmaz. Hatasını kabul etmediği takdirde de ona hiçbir şekilde zorlama yapmak doğru değildir.

Şu âyetleri oku ve söylediklerimizi açıkça gör!
«Dinde zorlama yoktur.» Bakara/256

«Eğer Rabbin dileseydi, yer yüzünde kim varsa, hepsi toptan iman ederlerdi. O halde, mü'min olsunlar diye insanları sen mi zorlayacaksın?» Yunus/99

İkincisi: İnanç sahibinin kendi inancını koruması hususunda çalışması lâzımdır. Şayed nefsinin himâyeden âciz kalırsa, saygı duyduğu inanç sahiplerinin bulunduğu başka bir memleketeye gidebilme hakkı kendisine tanınır ve orada inancını açığa vurabilir. O kimse, eğer hicret etme imkânına sahip olup da hicret etmez ve böylece nefesine zulmederse büyük bir günah işlemiş olur.

«Nefislerine zulmettikleri halde, meleklerin, canlarını aldığı kimselere (azarlama kasdıyla) melekler şöyle derler. «— Ne işte idiniz?») Onlar «— Biz zayıf kimselerdindik» derler. Melekler de: «Allahın arzı geniş değil miydi? Siz de hicret edeydiniz ya» derler. İşte onların yeri cehennemdir. O, ne kötü bir dü-nüş yeridir!» Nisa/97

«Erkek kadın ve çocuklardan gücü yetmeyen biçârelerle hicret için yol (imkân) bulamayanlar müstesnâdır.» Nisa/98

«Çünkü Allahın bunlardan o günahı afvetmesi umulur. Allah çok afvedici, çok bağışlayıcıdır.» Nisa/99

SÖZ HÜRRIYETİ

İslâm şeriatı, bütün insanlara, söz hürriyetini bir hak olarak tanımıştır. Söz hakkını tanımlamakla kalmamış aynı zamanda ahlâka, umumî işlere ve cemiyet nizamına ait meselelerde söz söylemeyi ve şeriatla olduğu gibi iyilikle emir, kötülükten nehyetmeyi müslümanlar üzerine bir vazife kılmıştır.

«İçinizden, insanları hayra çağırarak, iyiliği emredek, kötülükten alıkoyacak bir topluluk bulunsun. İşte onlar, kurtuluşa erenlerdir.» Âl-i İmran/104

Bütün insanlara, hak olduğuna inandığı şeyi söylemek ve inandığını lisanı ve kalemi ile müdafaa etmek bir hak olunca, muhakkak ki bu söz hürriyeti mutlak manada verilmiş bir hürriyet addedilemez. Ancak, yazılan ve söylenen şeylerin İslâm şeriatının naslarına aykırı olmaması kaydı ile sınırlanmıştır. İslâm şeriatı geldiğinden itibaren söz hürriyetini tahakkuk ettirmiş aynı zamanda da bu hürriyeti düşmanlıktan ve sui istimalden koruyan bazı şartlarla kayıtlmıştır.

Hz. Muhammed (S.A.S), Allahın Rasûlü ve bu hürriyeti müjdelemek ve ona bütün insanları dâvet etmek için geldiği halde, sözü ve fiiliyle insanların kendisine uyacakları bir örnek olması için, söz hürriyetinde ilk kayıtlanan kimse olmuştur.

Yine hiç bir kimsenin bu kayıttan gizlenmeyeceğini ve ayrı kalmayacağını insanların bilmesi için Allahın Rasûlü, Rabbinin «Ey Muhammed sen muhakkak ki, büyük bir ahlâk üzeresin» âyetiyle vasıflanarak bu hürriyette ilk kayıtlanan kimse olmuştur.

Allah Teâlâ, risâletini insanlara tebliğ etmesi, bütün insanları toplu olarak Allaha imana dâvet etmesi, kâfirler ve inanmayanlarla akıl ve kalplerine hitap ederek mücadele yapması için Rasûlüne emretmiştir. Bununla beraber Allah Teâlâ, Rasûlüne tam bir söz hürriyeti vermiştir. İslâma dâvet yolunu Rasûlüne, kendisi çizmiş, söz münakaşa ve mübâhase tarzını açıklamıştır. Ve insanları islâma dâvette, Kur'ana, güzel nasihatlarla dayanmasını şart koşmuştur.

«Ey Rasûlüm! İnsanları Kur'anla, güzel söz ve nasihatla Rabbinin yoluna (islâma) dâvet et. Onlara karşı en güzel olan bir mücadele ile mücadele et. Şüphe yok ki, Rabbin, yolundan sapanı en iyi bilendir.» Nahl/125

Yine Allah Teâlâ, cahillerden yüz çevirmesini ona emretmiştir:

«Sen bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.» Arâf/199

Kötü sözü açıklamamayı da emretmiştir.

«Allah fenâ sözün açıklanıp söylenmesini sevmez. Ancak zulme uğrayanlar müstesnâdır.» Nisa/148

İnsanların, Allahtan başka taptığı şeylere sövmeyi de emretmiştir:

«Müşriklerin Allah'tan başka taptıkları putlara sövmeyiniz ki, onlar cehâletle tecâvüz ederek Allah'a sövmesinler.» En'am/108

Söz hürriyetinin bu şekilde kayıtlanması ve sınırlanması ferdin ve milletlerin menfaati icâbidir. Bu hürriyetin kayıtlanması, fertler ve cemiyetler arasında en yüksek bir tarzda hürmet duygusunu ve kardeşliği geliştirmeyi temin etmiş, sözleri hak üzerinde toplamış, şahısların ve gurupların ihtilâflarını gidermiştir. İşte bütün bunlar, bugün bütün âlemin eksikliğini hissettiği veya araştırdıkları halde ulaşamadıkları şeylerdir.

EGİTİM VE ÖĞRETİM HÜRRIYETİ

İslâm, ilim öğrenme hürriyetini kararlaştırmakla iktifâ etmeyerek Allahın «Her kabileden büyük bir kısım savaşa gitmeli, onlardan bir kısmı da, din ilimlerini öğrenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman, onları Allahın azabıyla korkutmak için geri kalmalıdır.» «Tevbe/122 Kavli-i Kerimi ve Rasûlullah (S.A.S.)ın «İlim öğrenmek her müslüman üzerine farzdır.» hadîsi ve yine Rasûl-ü Ekremın «İlim Çinde de olsa öğren.» hadîsi ile bütün müslüman erkek ve kadınlara ilim öğrenmeyi farz kılmıştır.

Muhakkak ki İslâm, ilmin kadrini ve derecesini başka hiç bir şeyin ulaşamayacağı bir dereceye yükseltmiştir. Kezâ Allah (C.C.) :

«Allah, iman edenlerinizi yükseltsin. Kendilerine ilim verilenler için ise (cennette) dereceler vardır» (Mücâdile/11) buyurmuştur.

Allah (C.C.) bilenle bilmeyen arasındaki farkı hususiyle şu Kavli-i Kerimi ile açıklamıştır.

«Hiç, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?» Zümer/9

Yine İslâm, ilmi; Allahı bilmeye ve ondan korkmaya bir vesile kılmıştır.

«Allahtan, kulları içinde ancak (kudret ve azametini bilen) âlimler korkar.» Fâtır/28

İlmi, Eşyanın ve işlerin hakikatını bilmeye de vesile kılmıştır.

«Hem bu misaller var ya, biz onları insanlar için beyan ediyoruz. Bunları ancak âlimler anlar.» Ankebut/43

Hatta İslâm, Allahın kitabını anlamının yegâne yolunun ilim olduğunu söylemiştir:

«And olsun, biz onlara, tam bir ilim üzere, hükümlerini beyan ettiğimiz kitabı (Kur'anı) getirdik.» Araf/52

«Sen bundan önce (Kur'anın nuzûlünden evvel) hiç bir kitap okur değildin ve elinde de onu yazmadın.» Ankebut/49

İslâm ilmi hayra götüren bir yol olarak kabul eder. Bu sebepten Rasûlullah (S.A.V.) :

«Allah kimin hayrını isterse onu dinde fakih yapar ve onun kalbine doğruyu ilham eder.» buyurmuştur. Nebilik rütbesinden daha yüksek bir rütbe olduğu cihetle, âlimleri nebilerin mirasçıları ittihaz ederek onlara en yüce mertebeyi vermiştir. Bu hususta

Rasulullah (S.A.S.) «Âlimler, Nebilerin mirasçılarıdır» buyurmuştur.

İslâm, ilmi en yüce mevkilerden bir dereceye koyarak ilmi öğrenmeyi farz kıldığından, her ferdin ilim öğrenmeye imkân ve yol bulmak için çalışması lâzımdır. İlmî çalışmaları yaymayı, bunun için müesseseler kurmayı ve bütün işlerinde ve tedbirlerinde ilme dayanmayı, İslâm hükümetleri üzerine en büyük bir vazife kılmıştır. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) okur yazar harp eserlerinin her birine müslüman çocuklarından bir kısmına okuma yazmayı öğretmeyi esirlikten kurtuluş fidyesi olarak kabul ettiği günden itibaren bütün bunları İslâm hükümetlerine bir sünnet olarak bırakmıştır.

MAL VE MÜLK HÜRRIYETİ

Mal edinme hususunda İslâmın koyduğu hududlar dahilinde İslâmiyet, beşeriyete diledikleri kadar akar, menkûl ve kıymetli eşya edinme hürriyetini vermiştir. Kendileri için intifâ hakkında başka bir şey olmamak, sarfetmekte isrâf veya cimriliğe sapmadan ihtiyacı kadar istifade etmek ve mallar üzerinde başkalarının haklarını da vermek şartıyla dilediği şekil ve neviden dilediği kadar her insanın mal-mülk edinmesine izin verilmiştir.

Başkalarına mal infak etme ve bu husustaki hukuk, kitabın baş kısmında izah edildiğinden burada bu kadarla iktifa ediyoruz.

RUBÂİ

— Muhterem Elmak'ya —

Derler ki bilinmez para, îman kimde;
Kimdir vatanın hâdimi, ünvan kimde!..
Yokmuş ne çıkar zirvede bir nebze beyaz;
Alçaklara kar yağdı ya dört mevsimde!

● Dr. CAHİT ÖNEY